

Які аспекти педагогічної діяльності варто вивчати директору ЗЗСО

Школа та освітній процес у ній – це система, в якій кожен компонент, взаємодіючи з іншими, забезпечує якість освітньої діяльності закладу. Педагогічна діяльність є важливим складником цієї системи. Роботу педагогів вивчають експерти під час інституційного аудиту. Втім, за 5–10 днів роботи експертів у закладі складно сповна вивчити систему діяльності вчителів. Натомість у межах розбудови внутрішньої системи забезпечення якості керівник школи може простежити систему роботи кожного педагога і, зробивши на основі такого вивчення висновки, поліпшувати якість та ефективність їх праці. У пригоді в цьому стануть рекомендації «Абетка для директора», які розробила Державна служба якості освіти.

Аспекти педагогічної діяльності, які варто вивчати директору школи!

Робота педагогів з календарно-тематичним плануванням

Кожен учитель має власні календарно-тематичні плани (КТП), які може змінювати протягом року, зокрема, адаптувати до умов дистанційного навчання (переносити складніші теми на період очного навчання тощо).

Календарно-тематичний план – це результат творчої роботи вчителя, його бачення способів отримати очікувані результати навчання. Ситуація, коли вчитель використовує шаблонні КТП, ніяк не змінюючи

Актуальність питання полягає в тому, що керівник школи – одна з ключових фігур, від якої залежить успішність реалізації змін, котрі відбуваються в освітній галузі.

Ключові слова: інституційний аудит, менеджмент, освітня галузь, автономія школи, саморозвиток, самовдосконалення, самооцінювання, моніторинг, компетентності.

Svitlana Romaniuk. Aspects of Pedagogical Activity Which the Director of a General Secondary School Should Study.

The relevance of the issue is determined by the fact that the school principal is one of the key figures on whom the success of the changes taking place in the educational sector depends.

Keywords: institutional audit, management, educational sector, school autonomy, self-development, self-improvement, self-assessment, monitoring, competencies.

та не адаптуючи їх до особливостей роботи закладу, – неправильна.

Директору важливо звертати увагу на те, чи відповідають КТП навчальним програмам та державним стандартам освіти, очікуваним результатам навчально-пізнавальної діяльності учнів та чи узгоджено обсяг годин КТП з освітньою програмою школи.

Фахові знання

Запорукою якісної школи діти називають цікаві уроки (54 %) та професійних вчителів (47 %) – такими є результати дослідження, проведеного наприкінці 2020 року Державною службою якості освіти у співпраці з проектом «Супровід урядових реформ в Україні».

Знання педагогом свого предмету є невід'ємною складовою цікавих уроків та свідчить про фаховий рівень учителя. Разом з тим відповідні знання передбачено професійним стандартом освітянина та предметно-методичною компетентністю.

Майстерність викладання та вміння формувати в учнів компетентності

Директору варто звернути увагу на те, які методики та прийоми використовують учителі під час уроків, чи володіють вони основами педагогіки та психології, чи застосовують компетентнісний підхід у навчанні.

Застосування компетентнісного підходу у викладанні предмету передбачає формування

у дітей обізнаностей, які дають їм змогу бути успішними, конкурентними та цінними на ринку праці. Педагоги мають вчити учнів використовувати набуті знання у повсякденній діяльності, робити висновки, самостійно ухвалювати рішення, критично мислити.

Викладання нової теми при компетентнісному підході передбачає застосування проблемного та дослідницького методів. Завдання мають базуватися передовсім на практичних кейсах та передбачати аналіз, синтез і оцінювання інформації. Застосувати такий підхід учитель може незалежно від того, який це навчальний предмет: література, географія чи математика.

Здатність налагоджувати комунікацію та співпрацю з учнями

Комунікація з учнями – логічне продовження теми професійності та майстерності педагога. Відповідаючи на питання «Що робить школу якісною?», учні на перше місце ставлять доброзичливі стосунки між ними та вчителями, взаємоповагу, відсутність ущемлення та цькування з боку вчителів.

Взаємини вчителів з учнями – важлива складова роботи педагога. А гарні взаємини з учителями відіграють важливу роль у ставленні школярів до навчання, що покращує їхні успіхи, – це доводять результати дослідження PISA.

Важливим аспектом роботи вчителя є побудова освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства, яка передбачає роль учня як його рівноправного учасника, відповідального за результати свого навчання.

Співпраця та комунікація з батьками учнів

Батьки – повноцінні учасники освітнього процесу, тому спілкування вчителя та співпраця з ними є важливим складником організації ефективного освітнього процесу, формування атмосфери довіри. Така комунікація з батьками може слугувати для обговорення успішності дітей, інформування про організацію навчання тощо.

Формати зв'язків з батьками можна досить умовно класифікувати як безпосереднє спілкування (офлайн) або спілкування за допомогою електронних засобів комунікації (онлайн).

Уміння управляти груповою взаємодією у класі

Результати PISA показують, що дисципліна у класі впливає на успішність учнів. Позитивний поведінковий клімат сприяє досягненню вищих результатів у навчанні. З огляду на це директору варто звертати увагу на майстерність учителя управляти груповою динамікою в аудиторії

та підтримувати конструктивну дисципліну серед учнів.

Він має володіти культурою виявлення їх емоцій – висловлювати вербально, що хвилює (обурює, не влаштовує), конструктивно вирішувати конфлікти, досягати взаєморозуміння. Три складових емоційного інтелекту: уміння розпізнавати свої емоції, виявляти їх та керувати ними, – основні уміння, якими має володіти сучасний педагог та навчати цього школярів.

Ознаками того, що вчителю вдалося організувати позитивний мікроклімат, може бути уміння конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації, створення вчителем умов для взаєморозуміння та взаємоповаги серед учнів, організація та ведення вчителем діалогу, уміння слухати й чути інших.

Система оцінювання учнів

Прозорість, зрозумілість та справедливість оцінювання – важлива складова якості освітнього процесу. Під час вивчення роботи педагогів директору доречно звернути увагу на те, чи застосовує вчитель формувальне оцінювання, чи озвучує та пояснює учням критерії оцінювання.

Під час опитування учнів сільських шкіл, проведеного у 2021 році Державною службою якості освіти у співпраці з проектом «Супровід урядових реформ в Україні», учні зазначали, що серед негативних практик, які застосовують їхні вчителі, – привселюдні оголошення результатів контрольних робіт (про це говорили 50 % дітей) та коментування неправильно зробленої роботи (40 %). Використання таких практик свідчить про негативні тенденції у системі оцінювання та роботі вчителів.

Уміння створити у класі недискримінаційне середовище

Директорові варто особливу увагу звертати на те, чи вдається вчителю створити в аудиторії недискримінаційне середовище. В інклюзивних класах важливо вивчити, як педагог працює із дітьми з особливими освітніми потребами, як налагоджує співпрацю з асистентом учителя та асистентом дитини (за наявності), чи не перекладає свою частину роботи на асистента вчителя.

Уміння керувати власними емоціями та розпізнавати емоції дітей у класі

Мікроклімат у класі – важлива складова успіху педагогічної діяльності. Уміння вчителя розпізнавати та вчасно реагувати на емоції учнів, а також керувати власними є обов'язковою частиною цього мікроклімату.

Вчитель має володіти культурою виявлення емоцій – висловлювати вербально, що хвилює (обурює, не влаштовує), конструктивно розв'язувати

конфлікти, досягати взаєморозуміння. Три складових емоційного інтелекту: уміння розпізнавати свої емоції, виявляти їх та керувати ними, – основні, якими має володіти сучасний педагог та навчати цього школярів.

Ознаками того, що вчителю вдалося організувати позитивний мікроклімат, може бути уміння конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації, створення умов для взаєморозуміння та взаємоповаги серед учнів, організація та ведення діалогу, вміння слухати та чути інших.

Здатність до рефлексії

Вчителі, здатні до саморефлексії, вміють виявляти і бачити власні помилки та слабкі сторони, а отже – вдосконалюватися й професійно зростати.

Щоб запровадити у школі практику рефлексії педагогів, директорові важливо самому показувати приклад. Водночас треба пам'ятати, що рефлексія можлива лише за умови довірливих, партнерських взаємин між педагогами і керівництвом. Авторитарне управління до рефлексії не спонукає.

Майстерність роботи в умовах дистанційного навчання

Дистанційне навчання потребує від педагогів адаптації як власних підходів, так і навчальних матеріалів, стилю роботи, а разом із тим – пошуку додаткових онлайн-ресурсів та джерел інформації.

Директорові варто вивчити, які ресурси використовують учителі, чи урізноманітнюють форми роботи з учнями, чи дають їм можливість надолжити пропущені заняття, якщо немає можливості підключитися до інтерактивної інтернет-платформи, або відвідати онлайн-урок, чи скоригувати свої календарно-тематичні плани тощо.

Інноваційна діяльність педагогів

Інноваційна діяльність у нашій галузі передовсім полягає в оновленні та освоєнні нового змісту освіти. Педагоги можуть брати участь в освітніх проєктах школи або інших закладів та організацій, займатися дослідно-експериментальною роботою, проводити дослідження, апробувати нові методи, засоби і форми освітнього процесу та освітніх технологій.

Співпраця педагогів

Одним із чинників, який впливає на професійне зростання педагогічних працівників, є співпраця і комунікація з колегами, налагодження командної роботи. Атмосфера доброзичливості в педагогічному колективі сприяє ефективному розв'язанню освітніх проблем.

Керівник як лідер має спонукати та підтримувати співпрацю і професійну комунікацію педагогів, сприяти спільній реалізації освітніх проєктів,

взаємовідвідуванню навчальних занять, професійному наставництву.

Інструменти для вивчення педагогічної діяльності

Спостереження

Спостереження за проведенням навчальних занять допоможе керівникові закладу вивчити якість педагогічної діяльності як систему, дізнатися, які підходи використовують учителі, як спілкуються з учнями, як оцінюють навчальні досягнення, чи застосовують компетентнісний підхід та педагогіку партнерства тощо.

Щоб спостереження було інформативним та результативним, необхідна своєрідна уніфікована форма для фіксування результатів спостереження. Таку форму можна знайти у додатках до «Абетки для директора». Форму варто адаптувати до особливостей закладу й обов'язково обговорити її з учителями, пояснити педагогам критерії та індикатори, за якими відбуватиметься вивчення їхньої діяльності. Порозуміння та підтримка з боку педагогів – запорука успіху.

Варто також пам'ятати, що для вивчення педагогічної діяльності як системи необхідно відвідати велику кількість занять тривалий час. Це неможливо зробити за обмежений інституційний аудит, але реально протягом самооцінювання закладу освіти.

Анкетування

Опитування вчителів, учнів та їхніх батьків дасть змогу зібрати інформацію про різноманітні аспекти роботи педагогів. Опитування варто проводити у формі анкетування за допомогою анкет закритого, напівзакритого, відкритого або комбінованого типів.

В «Абетці для директора» можна знайти приклади анкет для вчителів, учнів та їхніх батьків. Запропоновані анкети варто адаптувати з урахуванням особливостей закладу освіти, додавати туди власні запитання тощо.

Щоб отримати дійсно правдиву та істотну інформацію, керівникові важливо донести до учасників опитування, що в анкеті немає «правильних» чи «неправильних» відповідей – суть анкетування в тому, щоб побачити реальне ставлення учасників освітнього процесу до запропонованих питань. Допоможе у цьому також анонімність анкетування.

Інтерв'ю

Цей формат дасть змогу керівникові більш докладно дізнатися про думки конкретного педагога, його ставлення та оцінки ситуації. Під час інтерв'ю, зокрема, можна оцінити здатність учителя до рефлексії.

Фокус-групи

Під час фокус-груп із педагогами, об'єднаними, наприклад, за одним напрямом, директор може дізнатися більше і те, чого йому не покажуть інші методи збору інформації. Такі фокус-групи можуть відбуватися на базі методичних об'єднань учителів та забезпечуватимуть керівникові школи цінний обмін думками. В умовах, коли у школі немає методоб'єднання за певним напрямом, варто організувати довірливу розмову з учителем віч-на-віч.

Це енергоємний процес, та вартий уваги директора, який прагне якісно й максимально повно вивчити роботу вчителів як систему. Щоб у керівника вистачило ресурсу, слід якісно підходити до планування та делегування. Наприклад, проводити фокус-групи можуть голови методичних об'єднань.

Вивчення документації

Вивчення й аналіз календарно-тематичних планів, класних журналів, учнівських робіт та інших матеріалів і документів дасть змогу керівництву школи виявити подекуди неочевидні проблеми. Наприклад, погані оцінки у кількох різних класів з того чи того предмету мають стати «дзвіночком» для директора. Інформацію про методи роботи можна почерпнути також у завданнях, які вони дають учням.

Вивчення педагогічної діяльності потребує серйозних зусиль та часових ресурсів керівництва, однак це важлива частина роботи директора над забезпеченням якісної роботи школи.

Оцінюючи роботу вчителів, однак, не потрібно використовувати всі методи збору інформації одночасно – це досить ресурсо- та енергозатратно. Варто обрати ті методи, які максимально відповідають завданням, що ставить перед собою керівник, та особливостям роботи закладу.

Найбільшої уваги директор має присвятити аналізу зібраної інформації, зіставленню даних та виявленню тенденцій. Головне завдання директора у цьому процесі – зробити висновки та розробити план подальших дій. Відповідно, якість педагогічної діяльності повинна постійно перебувати у фокусі уваги керівництва закладу. А отже, у закладі освіти має бути організоване систематичне спостереження за навчальними заняттями, які проводять учителі, відповідно до розподілу між адміністрацією закладу

за галузями знань (предметами). Недостатньо вивчати педагогічну діяльність учителів тільки в період атестації.

Мета атестації – стимулювати цілеспрямоване безперервне підвищення рівня професійної майстерності педагогічних працівників, удосконалення їхніх компетентностей, розвиток творчої ініціативи, забезпечувати ефективність освітнього процесу, підвищувати престиж і авторитет учительської професії.

Мета самооцінювання діяльності закладу за напрямом «Педагогічна діяльність» інша і всеосяжніша – підвищити якість надання освітніх послуг та ефективність реалізації завдань державних стандартів, допомогти вчителю удосконалювати свої професійні компетентності, визначені професійним стандартом. Усе це разом безпосередньо впливатиме на формування ключових і предметних компетентностей учнів.

Процеси, пов'язані з атестацією педагогів та самооцінюванням освітніх процесів у закладі освіти, взаємозалежні, зокрема, на рівні спостережень за навчальними заняттями у школі, коли застосовуються методи та інструменти вивчення діяльності педагогів під час інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти. Результати спостережень під час самооцінювання освітніх процесів, у т. ч. педагогічної діяльності педагогів, можуть враховуватися й під час їхньої атестації.

Результати вивчення якості педагогічної діяльності обов'язково мають детально обговорюватися на засіданнях професійних спільнот, педагогічної ради, мають ухвалюватися дієві заходи, спрямовані на розвиток фахових компетентностей освітян. Згідно з результатами такого вивчення повинно здійснюватися планування методичної роботи закладу тощо.

Рекомендовано для вивчення якості педагогічної діяльності учителів під час самооцінювання освітньої діяльності закладу, під час атестації, внутрішніх моніторингів використовувати форму вивчення педагогічної діяльності, яка застосовується в інституційному аудиті. Ця форма узгоджується із Професійним стандартом учителя закладу загальної середньої освіти, є дуже чіткою, з конкретними індикаторами і допомагає керівникові закладу ефективно вивчити стан сформованості професійних компетентностей учителів, визначити основні проблеми та вжити заходи для покращення.

Використані джерела

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Державна служба якості освіти України. Абетка директора / Державна служба якості освіти України, 2021. URL: https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf
4. Наказ Міністерства соціальної політики України від 17 вересня 2021 року № 568-21 «Про затвердження професійного стандарту „Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти”». URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>